

Knjiga je teorijski zasnovana na širokom poznavanju relevantne literature. Glavni teorijsko-metodološki oslonac analizi tekstova dala su Jolesova (Andr  Jolles) istraživanja o jednostavnim književnim oblicima, kako to ističe i autor. To su, naravno, njene dobre strane, medutim, od toga bi mogle da podu i izvesne kritičke opaske. Budući da joj nisu poznati tekstovi hrvatskih kalendara (niti je u mogućnosti da se s njima upozna), autorica ovog prikaza stavila bi neke primedbe na osnovu utiska stečenog čitanjem knjige Divne Zečević. Te su primedbe, ukratko, sledeće. Poticaji iz Jolesovog pristupa rezultirali su zanimljivim analizama prozanih oblika kalendarskog štiva, a potisnuli stihovane oblike kojih je u kalendarima bilo u količini koja se ne može zanemariti (to pokazuje bibliografija). Tako je ostalo otvoreno pitanje: podvrgavaju li se pesme istim poetičkim načelima, a raznovrsnost pučkih književnih vrsta ostala je u knjizi više deklarativno istaknuta no prikazana.

Marija Kleut

Pavao Pavličić, Književna genologija,
Liber, Zagreb 1983, 167 str.

Književna genologija P. Pavličića sadrži kratak predgovor pod naslovom **Ukratko o nazivu i predmetu ove rasprave** i pet eseja koje je autor već prije objavio u časopisima: **O našoj genološkoj terminologiji, Književni rodovi i teorija književnosti, Književne vrste i povijest književnosti, Književni žanrovi i kritika, Klasifikacija usmene i klasifikacija umjetničke književnosti.**

U predgovoru, nakon objašnjenja zašto se odlučio za naziv »genologija« i zašto smatra da je problem književnih vrsta danas u središtu zanimanja znanosti o književnosti, Pavličić upozorava na vlastito polazište: odbacuje svaku koncepciju književnosti iz koje bi se mogli povući zaključci o prirodi književnih rodova i vrsta i polazi od pitanja:

Kako književne forme valja klasificirati? To je za njega važnije pitanje, ono prethodi pitanju o prirodi književnih vrsta i prirodi književnosti. Pri tom se prije svega oslanja na situaciju u hrvatskoj književnosti, uvjeren da i načelni genološki problemi mogu biti ispravno shvaćeni jedino ako se polazi od neke konkretne književne tradicije.

U tome često terminološka različitost onemogućuje da se sâm problem jasno postavi. Stoga Pavličić u prvom eseju: **O našoj genološkoj terminologiji** razmatra pojmove i termine: »forma«, »rod«, »vrsta«, »podvrsta« i »žanr«. Autor zna da se terminološki problemi u tom području ne mogu jednostavno riješiti nekim analizama koje bi dovele do općeg sporazuma, ali ipak nastoji i predlaže neka uvjetna, možda bolja i jednoznačnija rješenja i zalaže se za razjašnjavanje osnovnih pojmova i termina što je za znanost o književnosti nužno.

U poglavlju **O rodovima i teoriji književnosti** autor razmatra osnovnu pojamovnu distinkciju između književnog roda i književne vrste. Analizira dvije koncepcije književnih rodova: prvo podjelu na tri temeljna književna roda, epiku, liriku i dramatiku i s druge strane poeziju, prozu i dramu. Pavličić pokazuje kako koncepcija o tri temeljna književna roda pripada posve drugoj razini razmatranja i obrade od one razine u kojoj se razmatraju pojedine književne vrste i žanrovi, koje on smatra uže i točnije određenim »entitetima« od književne vrste. Zaključuje stoga da književni rodovi »ne mogu biti instrumentom teorije književnosti« (56). Oni, istina, mogu ponekad poslužiti u nekim općim razmišljanjima o prirodi književnosti pa ih zato »treba vratiti natrag u onu sferu iz koje su i potekli i u kojoj su i stekli onoliki autoritet, naime u sferu filozofije« (57) i tamo o njima raspravljati. Temeljnim pojmom u književnoj znanosti Pavličić smatra pojam vrste, pa bi zato književna genologija trebala svoju klasifikaciju zasnivati na vrstama i manjim skupinama. Iduće se

poglavlje stoga bavi **odnosom književnih vrsta i povijesti književnosti**. Pavličić obrađuje načelni problem shvaćanja književne vrste u okviru povijesnog procesa književnosti. Govori o dva temeljna pitanja — o pitanju uloge vrsta u književnome razvoju i pitanju njihove primjenljivosti u literarnoj historiografiji, koja nisu često bila predmetom teorijske refleksije (63). Analizira postojeće povijesti starije hrvatske književnosti i na toj građi utvrđuje bitne odnose između žanrova, žanrovskih sustava i književnopovijesnih razdoblja, kao i neka načelna stajališta o prirodi književnih vrsta koja uvjetuju određena književnopovijesna rješenja bilo u cjelokupnoj koncepciji, bilo pak u nekim važnim detaljima razrade kao što su npr. problemi periodizacije, važnost kategorije opusa i sl.

U poglavlju **Književni žanrovi i kritika**, Pavličić ponovo upozorava na terminološke probleme kako bi mogao objasniti kako shvaća pojmove kritika i žanr. Zatim iscrpno analizira sve temeljne odnose koji se mogu razabrati između književne kritike i žanrova i konstatira da kritika ne vrednuje samo djelo nego da donosi i sud o vrijednosti žanra kojem ono pripada (pri tom žanr čine skupine koje su nermirane na više razina, npr. kod narativnih djela, na fabularnoj i šizejnoj). Samu kritiku Pavličić ne smatra posebnim žanrom.

Ako su poglavlja **Književni rodovi i teorija književnosti i Književne vrste i povijest književnosti** dva najznačajnija poglavlja u ovoj knjizi, posljednje će poglavlje, **Klasifikacija usmene i klasifikacija umjetničke književnosti**, možda biti najzanimljivije za čitaoce **Narodne umjetnosti**. Pavličić uspoređuje sferu pisane i sferu usmene književnosti, i u širokom zahvatu razmatra razlike između njih i status koji u tim sferama imaju klasifikacija, sistem žanrova i književne forme uopće. Način postojanja književnih formi i u umjetničkoj i u usmenoj književnosti »svagda (je) poetički određen. I zato svaki od njegovih aspekata

svjedoči o prirodi poetike koja iza njega stoji« (131). Upozorava da se usmena i umjetnička književnost razlikuju i po sinkronijskomu i po dijakronijskomu aspektu; iz toga razlikovanja proizlazi većina načelnih i praktičkih problema (130).

Pavličić u **Književnoj genologiji** nema namjeru da obuhvati sva moguća pitanja koja bi se mogla postaviti o književnim rodovima i vrstama. On piše o građi koju izvrsno poznaje i koristi se književnoteorijskim iskustvom kojim je dokraja ovladao, pa se tako njegovo izlaganje prati s lakoćom, razumljivo je i sustavno. Preglednost, jasnoća i upozoravanje na vlastite pretpostavke i polazišta, zatim razmatranje određenog problema s nekoliko aspekata u želji da ga osvijetli i razjasni koliko je to moguće i da nakon toga predloži i stanovita rješenja — odlike su i nastojanja u **Književnoj genologiji**. Naravno, vlastita rješenja Pavličić nikada ne smatra konačnim, ali je njegovo polazište i stajalište uvijek jasno naznačeno tako da se i čitalac može prema njemu odrediti, dakle može se i ne složiti. Neriješeni i »otvoreni problemi« postoje i oni u knjizi nisu izbjegnuti, ali nisu ni prešućeni. Ponekad kad nam se učini da su Pavličićevi sudovi postavljeni možda isuviše »zaoštreno« — posljedica je to radne pretpostavke i autorova nastojanja da što jasnije primijeni načelne književnoznanstvene spoznaje na konkretnu problematiku upotrebe pojma žanra u književnoj kritici, u povijesti književnosti i u proučavanju usmene književnosti.

Rasprave o književnim rodovima i načelima klasifikacije zauzimaju istaknuto mjesto u suvremenim književnim teorijama. Osim pojedinih vrijednih i značajnih dijelova i poglavlja nekih teorijskih rasprava i teorija književnosti gdje pitanja književne genologije moraju po samoj prirodi takvih tekstova naći svoje mjesto (posebno u djelima M. Solara i Z. Škrebca), u novije vrijeme na našem jezičnom području nije bilo većih rasprava o tim problemi-

ma. Stoga je Pavličićeva knjiga izuzetno vrijedan i dobrodošao prilog proučavanju tih pitanja u nas.

Tanja Perić-Polonijo

Singala-mingala. Usmene pripovijetke,
Privedila Maja Bošković-Stulli, Znanje,
Zagreb 1983, 236 str.

Status onoga što obično zovemo folklorom danas je — u našoj javnosti i u svijesti suvremenih čitalaca — donekle proturječan. Jer, s jedne strane, folklor se smatra područjem koje stoji u nadležnosti specijalističkih znanstvenih disciplina, a onda i dijelom školske naobrazbe i lektire koja biva napuštena onoga časa kad netko završi školu, ako ne i prije. A to je i razumljivo: kad je nestalo romantičarske predodžbe o folkloru kao čuvaru nacionalne svijesti, a ponekad i kao o jednome autentičnom obliku literature, suvremeni je čitalac postao sklon da folklor odnemari. S druge strane, međutim, taj suvremeni čitalac — koji čita novine, sudjeluje u televizijskim »Jadranskim susretima« i sluša radio — participira na nekim novim oblicima folkloru, a ujedno pomalo postaje i svjestan te svoje participacije. Javlja se manifestacije tzv. urbanog folkloru (od viceva, preko glasi- na do grafita), a javlja se i znanstveni interes za nj (v. npr. analizu zahodskih natpisa i crteža u knjizi **Poetika osporavanja** Aleksandra Flakera). Na taj se način folklor našao u neobičnom položaju: on se doživljava kao dio prošlosti koja je prosječnom čitatelju uglavnom nezanimljiva, premda biva znanstveno proučavana, ali istodobno on živi kao dio sadašnjosti, koji, međutim, kao da se još nije sasvim uzdigao do predmeta racionalne refleksije.

Glavnu zaslugu ove knjige vidim prije svega u tome što uspijeva pomiriti te dvije suprotnosti. Ona, naime, najjednostavnije govoreći, pokazuje da je i onaj folklor koji je dio prošlosti zapravo još uvijek i te kako živ, a da je onaj koji na-

staje danas izrastao iz folklorne tradicije barem u onoj mjeri u kojoj su ga ostvarile nove životne prilike. Ova knjiga, dakle, samim svojim postojanjem, uspijeva prevladati ne-definirani položaj folkloru u našoj suvremenoj svijesti; time je rečeno mnogo ako se zna da je riječ tek o zbirci usmenih pripovijesti prikupljenih na terenu i popraćenih predgovorom, tumačem i najnužnijim znanstvenim aparatom.

Evo na koji način knjiga obavlja tu svoju misiju. U njoj, najprije, uz starije, ima i priča koje su očito novijega postanja. To se vidi po njihovoj tematici i motivici: riječ je o iseljavanju u Ameriku, spominju se novija tehnička dostignuća, osobe iz novije povijesti itd. Međutim, i te su, mlade priče skupljene na terenu, od usmenih kazivača koji su ih i sami od nekoga čuli. Vidi se to ne samo po načinu izlaganja (formulacijska usmena tehnika), nego i po govoru kraja u kojemu su priče zabilježene: on je sačuvan u svome autentičnom obliku, s tim što je pričama pridodan tumač manje poznatih riječi. Na taj su način ove priče dobile osobit status: s jedne strane, one sasvim sigurno jesu dio usmene kulture (što se može provjeriti i njihovom usporedbom s pričama starijega postanja), dakle su ovjerovljene tradicijom, ali su u isto doba i dio novijega, modernijeg života, pa u njima čitalac lako prepoznaje one probleme, one društvene situacije i one ljudske tipove s kojima se i u životu susretao.

Upravo to nas uvodi u jedan osobit aspekt ove knjige koji u njoj smatram osobito vrijednim i koji pokazuje izrazit autorski stav priređivača. Riječ je o tome da svi ovi tekstovi računaju na jednu osobitu vrstu čitatelja, ili, točnije, da su svi oni stavljeni u osobitu čitalačku perspektivu. To je perspektiva urbanoga recipijenta (ili, uopće, recipijenta današnjega, elektronskog i informacijskog doba, ma gdje on živio), a ujedno recipijenta koji nije zaboravio na one folklorne oblike na kojima je i sam participirao prije nego što je stigao u grad, ili prije nego